

TÜRKİYE'DEKİ KURUMSAL AKADEMİK ARŞİVLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öğr. Gör. Emine CENGİZ

Marmara Üniversitesi

Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

emine.cengiz@marmara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-1104-2639>

ÖZ

Türkiye'de kurumsal akademik arşiv çalışmaları her geçen gün artmaktadır. Araştırma kurumları olan üniversiteler, bünyelerinde oluşturulan her türlü akademik veriyi kendi kurumsal akademik arşivlerine eklemektedirler. Bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerin kurumsal akademik arşivlerinin sahip oldukları politika, yönerge, kullandıkları yazılımlar, ulusal ve uluslararası platformlara üyelikleri ile ilgili durumlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda üniversitelerin kurumsal akademik arşiv oluşturma aşamasında özel hizmet alımı durumları incelenmiştir. Çalışmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak Türkiye'deki tüm üniversiteleri içeren bir veri seti Excel sayfası aracılığı ile oluşturulmuştur. Çalışma sırasında kurumsal akademik arşivlerin web sayfaları, TÜBİTAK Harman, OpenDOAR, OpenAIRE, ROARMAP sayfaları incelenmiş ve bulunan bilgiler veri havuzuna aktarılmıştır. Çalışma sonucunda üniversitelerin büyük bir kısmının kurumsal akademik arşive sahip olduğu bulgusuna erişilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, üniversitelerin yarısından fazlasının kurumsal akademik arşiv politikaları ve yönergeleri olduğu sonucu dikkat çekmektedir. Çalışma sonucunda kurumsal akademik arşivlerle ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Akademik Arşiv, Türkiye, Açık Erişim, Üniversiteler, Kurumsal Arşiv

AN EVALUATION OF ACADEMIC INSTITUTIONAL REPOSITORIES IN TURKEY

ABSTRACT

Academic institutional repositories in Turkey are increasing every day. Universities, which are research institutions, add all kinds of academic data created within their bodies to their academic institutional repositories. This study aims to examine Turkey's Academic Institutional Repositories according to their policies, procedures, softwares and their memberships to the national and international platforms. At the same time this study also examines the Universities according to the status of a service provider in the process of creating an academic institutional repository. In this study the descriptive method was used. A dataset in excel includes all the universities in Turkey was created as a first step. Within the study, the web pages of academic institutional repositories, harvesting pages such as TUBITAK Harman, OpenDOAR, OpenAIRE, ROARMAP were examined; and the information found was transferred to the dataset. As a result of this study, it was found that most of the universities have their own academic institutional repositories. Also in this study, it draws attention that more than half of the universities have institutional academic archive policies and procedures. As a result of the study, suggestions were made regarding academic institutional repositories.

Keyword: Academic Institutional Repository, Turkey, Open Access, Universities, Institutional Repository

GİRİŞ

Günümüzde bilgi miktarındaki artışla birlikte bilgiye erişim gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bilgi miktarındaki artış, insanların bilgiye istedikleri yerden, istedikleri şekilde ve aynı zamanda ücretsiz erişim ihtiyacını tetiklemiştir. Böylelikle açık erişim kavramı önem kazanmıştır. Araştırmacıların bilimsel çıktılara açık olarak erişme isteği her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda çok sayıda akademik çıktı üreten kurumlardan olan üniversitelerde oluşturulan kurumsal akademik arşivlere büyük görevler düşmektedir. Kurumsal akademik arşivler, akademik kurumların bünyesinde oluşturulmaktadır. Türkiye’de her geçen gün artan üniversite sayıları ile birlikte kurumsal akademik arşivlerin sayıları da artış göstermektedir. Kurumsal akademik arşivler, üniversitelerin akademik çıktılarının açık erişime sunulmasının en önemli araçlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Açık erişim; “bilimsel literatürün internet aracıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, tam metne bağlantı verilebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir biçimde kamuya ücretsiz açık olması biçiminde” tanımlanmaktadır (OpenAIRE, 2012, s. 417).

Literatürde ve uygulamada “kurumsal arşiv”, “kurumsal açık arşiv” ve “kurumsal akademik arşiv” kavramları birbirleri yerine kullanılmaktadır. Bu sebeple belirtilen kavramları açıklamak yararlı olacaktır.

Kurumsal arşiv; “Bir ya da daha çok üniversitenin/kuruluşun entellektüel ürünlerini kaydeden ve koruyan dijital derme” olarak tanımlanmaktadır (Tonta, 2005a). Kurumsal açık arşivler bir kuruma ait verilerin bütünü temsil ederken, kurumsal akademik arşiv ise akademik kurumların akademik faaliyetleri sonucu oluşturulan verileri ifade etmektedir. Kurumsal akademik arşiv; üniversitelerin bünyesinde oluşturulan makale, tez, bildiri vb. tüm akademik çalışmaların ulusal ve uluslararası standartlara uygun hale getirilerek dijital ortamda arşivlendiği yerdir. Zana ve diğerleri günümüz uygulamalarında kurumsal akademik arşivlerin ve kurumsal açık arşivlerin birbirleri yerine kullanıldığını, fakat kurumsal açık arşivlerin kurumsal akademik arşivlerin bir üst birimi olarak değerlendirilebileceği belirtmişlerdir. Bu bağlamda kurumsal açık arşiv, kurumsal akademik arşivi içine alır fakat kurumsal akademik arşiv tek başına kurumsal açık arşiv olarak kabul edilemez (Zan, Altay, Çolaklar ve Taşkın, 2020, s. 511).

Bu çalışmada; Türkiye genelinde bulunan üniversitelerin kurumsal akademik arşive sahip olup olmadığı, kurumsal akademik arşive sahip olanlarının ne kadarının politika ve/veya yönergeye sahip oldukları, ulusal ve uluslararası platformlara üyelikleri, özel hizmet alım durumlarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Bununla birlikte konu ile ilgili bazı kavramlar tanımsal çerçevede belirtilmiş, konunun tarihsel gelişimi aktarılmış, Türkiye’de açık erişim ve kurumsal akademik arşivlerin gelişimi hakkında bilgi verilmiş, Türkiye’deki üniversitelerin kurumsal akademik arşivlerinin yukarıda belirtilen özellikleri göz önünde bulundurularak mevcut durumları ortaya konulmuştur.

AÇIK ERİŞİM VE KURUMSAL AKADEMİK ARŞİVİN DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE TARİHSEL GELİŞİMİ

Açık erişim düşüncesini ilk kez ortaya atan kişi olarak bilinen Stevan Harnad, 1994 yılında bir tartışma listesine yazdığı yazı ile bilimsel yayınlara açık erişim konusuna vurgu yapmıştır (Harnad, 1995; aktaran Tonta, 2007). Zamanla bu düşünce yayılarak açık erişim ile ilgili faaliyetlerin artmasını sağlamıştır. Açık erişimle bağlantılı noktalardan birisi elektronik yayıncılıktır. Elektronik yayıncılığın gelişim göstermesi bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Elektronik yayınların artışı, yayınlara ücretli erişim, depolama sıkıntısı, bir derginin hem basılı hem de elektronik halini bulundurma durumu, artan dergi maliyetleri yaşanan sorunların bir kısmıdır. Bu durum kurumları sıkıntıya sokmuş ve kurumlar konu ile ilgili bir çözüm yolu arayışına yönelmişlerdir. Öte yandan araştırmacılar kendi yayınlarına ücretsiz erişemez hale gelmiştir. Ayrıca, üretilen bilginin araştırmacılara açık erişim olarak sunulmaması, bilimin birikimli olarak ilerlemesini de etkilenmiştir. Diğer bir açıdan birbirinden haberdar olamayan araştırmacıların benzer konularda yayın yaparak

bilimin tekrarlamasına sebebiyet vereceği endişesi oluşmuş ve açık erişim konusu daha fazla tartışılmaya başlanmıştır (Alaca, Büyükçolpan ve Kanık, 2019, s. 6).

Zamanla yaygınlaşan açık erişim düşüncesi ve kavramının şekillenmesine yardımcı olan üç temel bildirme vardır. Bunlar; “Budapeşte Açık Erişim Girişimi” (2002), “Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirimi” (2003) ve “Berlin Fen Bilimleri ve İnsani Bilimlerde Bilgiye Açık Erişim Bildirgesi” (2003) olarak bilinmektedir (Dilek Kayaoğlu, 2006, s. 33). 2004 yılında yayınlanan “IFLA Bilimsel Literatüre ve Araştırma Dokümantasyonuna Açık Erişim Bildirgesi” diğer önemli adımlardan birisidir. Açık erişim kavramı bu üç temel bildirme içinde ilk olarak Budapeşte Açık Erişim Girişimi’nde tartışılmıştır. Bildirgedeki hedef, hakemli dergilerdeki literatürün açık erişim olmasıdır ve kişisel arşivleme ve açık erişimli dergiler hedefe ulaşmak için gerekli olan yöntemlerdir (2002). Diğer önemli bildiri olan Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirimi’nde (2003), bilimsel yayının tam bir sürümünün açık erişim olarak çevrimiçi bir arşivde depolanması gerekliliği belirtilmiştir. Üçüncü bildirme olan Berlin Fen Bilimleri ve İnsani Bilimlerde Bilgiye Açık Erişim Bildirgesi’nde (2003) ise, yazarın çalışmasını ücretsiz erişim hakkını herkese sağlaması ve çalışmasının belirli sorumluluklar dahilinde iletme, görüntülenme, dağıtılma, kopyalama ve belli bir oranının kopyasını basma hakkına izin verme durumunu bildirmektedir. Velterop, bu üç bildirme ile ilgili olarak önemli gördüğü noktaları üç madde halinde aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

- “Bilimsel makalelere internet üzerinden ücretsiz erişim sağlanması,
- Kişiler, yazara doğru ve eksiksiz biçimde atıf yapmak koşuluyla, makalelere kullanma, çoğaltma ve yayma izninin verilmesi,
- Makalenin, uygun bir elektronik formatta, uzun süreli olarak açık erişim ilkelerine uygun bir arşivde depolanması” (Velterop, 2005, s. 6; Dilek Kayaoğlu, 2006, s. 36).

Açık erişim alanında öncü kabul edilen birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar; Cornell Üniversitesi Kütüphanesi (arXiv, 1991), Amerikan Ulusal Bilim Fonu (Citeseer), Birleşik Krallık Sağlık Yayınları (UK PubMed Central), Bilimsel Yayınlar ve Akademik Kaynaklar Koalisyonu (SPARC, 1998), Directory of Open Access Journals (DOAJ, 2002), İsveç Lund Üniversitesi Kütüphaneleri olarak bilinmektedir (ANKOS Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler Grubu Çalıştay Sunumu, 2012). Bunların yanı sıra; konu ile ilgili önemli projeler bulunmaktadır. MedOANet, PASTEUR4OA ve OpenAIRE projeleri, Avrupa Birliği tarafından fonlanan projelerdir. MedOANet projesi açık erişim politika ve stratejilerini geliştirmeyi hedeflemiştir; fakat projenin hedef grubu daha çok Akdeniz ülkeleridir. PASTEUR4OA projesi, açık erişim politikaları geliştirmeyi hedefleyen ve aynı zamanda MedOANet projesinin devamı niteliğinde, fakat daha geniş ölçekli bir proje olarak yapılandırılmıştır (Al ve Tonta, 2014, s. 434). OpenAIRE projesi 2009 yılında başlamış ve Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen bir dizi proje aşamasıyla büyümüştür. Projede, kurumların açık erişim politikalarını geliştirmek amaçlanmıştır (OpenAIRE, 2009).

Bu projelerin ve çalışmaların ortak hedef ve amaçları, genel olarak kurumların açık erişim konusunda desteklenmesi, bilinçlendirilmesi ve politikalar geliştirilmesidir.

Açık erişim ve kurumsal akademik arşivlere Türkiye penceresinden baktığımızda, ilk olarak 2005 yılında Bahçeşehir Üniversitesinde X. Türkiye’de İnternet Konferansı düzenlenmiş ve burada açık erişim ulusal politikası oluşturulması kararı verilmiştir. 2006 yılında Pamukkale Üniversitesi’nde Bilgi Teknolojileri Kongresi düzenlenmiş ve burada “Açık Erişim Bildirgesi” oluşturulmuştur. Kongre sonrasında, açık erişim konusunda farkındalık oluşturmak, kurumların açık erişim politikalarına sahip olması vb. adına Türk Kütüphaneciler Derneği (TDK), Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK), Ulusal Akademik Bilgi Ağı ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) ve Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) derneği birlik olarak “Açık Erişim Danışma Kurulu” nu oluşturmuşlardır (Karasözen, Zan ve Atılğan, 2010, ss. 237-238). ANKOS sadece bu adımla yetinmemiş ve 2006 yılında kendi çatısı altında “Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler” ismi ile bir çalışma grubu oluşturmuştur. ANKOS’un öncülüğünde başlayan açık erişim konferansları, 2012 yılından itibaren TÜBİTAK vb. gibi kurumların desteğiyle her yıl düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. (Açık Erişim Türkiye, 2020).

Ayrıca uygulamada ilk bilinen kurumsal akademik arşiv örneği Ankara Üniversitesi Açık Arşiv Sistemi'dir. Sistem, ilk olarak bir proje şeklinde başlayıp sonrasında günümüzdeki hâlini almıştır. Sonrasında diğer kurumların akademik arşivleri de oluşmaya başlamış ve günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur.

Kurumsal akademik arşivlerde karşılaşılan zorluklar şöyle belirtilebilir:

- Kurumsal akademik arşivlere yönelik farkındalık eksikliği,
- Yetersiz bilgi ve iletişim,
- Teknoloji altyapısının yetersiz oluşu,
- Yetersiz bütçe,
- Kurumsal akademik arşivler için yetersiz savunuculuk,
- Kurumsal akademik arşivler ve dijital korumanın araştırılması, geliştirilmesini teşvik edecek hükümet onaması/ politika eksikliği (Martin, Muruganatham ve Vijayalakshmi, 2016, s. 64).

Konu ile ilgili son yıllarda üst düzey yönetimlerde de bir bilinç ve farkındalık oluştuğu görülmektedir. Öncelikle Yükseköğretim Kurulu (YÖK) merkezli bir "Açık Bilim ve Açık Erişim Çalışma Grubu" oluşturulmuştur. Bu grup, çeşitli üniversite rektörleri, öğretim üyeleri, kütüphane ve dokümantasyon daire başkanlıklarından konu ile ilgili yetkili kişiler ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) temsilcisinden meydana gelmektedir. Çalışma grubunun yaptığı ilk toplantıda Türkiye'de bulunan bütün üniversitelerde "Açık Akademik Arşiv Sistemi" kurulması gerekliliği kararı alınmış ve kurulan akademik arşivlerin "Avrupa Açık Erişim Altyapısı (OpenAIRE)" ile entegre edilmesi ve "akademisyenlerin araştırmacı numaraları" konuları gündeme getirilmiştir. Açık erişim, açık bilim, kurumsal akademik arşivlerle ilgili YÖK bünyesinde çalışmalar yapılmaktadır. YÖK başkanı tarafından 10 Ocak 2019 tarihinde Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) toplantısında "Açık Bilim ve Açık Erişim" konusunda yapılan çalışmalar ve gelişmelerle ilgili bilgiler verilmesi dikkat çekici bir gelişme olarak kabul edilmektedir (YÖK Açık Erişim ve Açık Bilim Çalışmaları, 2020).

Ayrıca YÖK tarafından açık erişim ve açık bilim konusunda alınan kararlara göre;

- Üniversiteler YÖK'e her altı aylık süre içinde akademik arşiv çalışmaları ve arşivlerindeki yayın sayıları hakkında rapor verecek,
- Üniversitelerde konu ile ilgili bir "Açık Bilim Komisyonu" kurulacak ve komisyon rektör ve rektör yardımcısı başkanlığı ile yönetilecek,
- Konu ile ilgili üniversite mensuplarına farkındalık çalışmaları yapılacak,
- Açık erişimli dergilerde yayın yapılmasının önü açılacak,
- YÖK bünyesinde konu ile ilgili eğitimler düzenlenecek ve eğitimlere üniversitedeki yetkili personelin katılması sağlanacak,
- Konu ile ilgili TÜBİTAK ile iş birliğinde bulunulacak,
- Kurumlarda zorunlu akademik arşiv politikaları hazırlanması sağlanacak,
- TÜBİTAK Akademik Arşiv (Harman) sisteminin kurumlarca yaygınlaştırılması sağlanacak (YÖK Açık Erişim ve Açık Bilim Çalışmaları, 2020).

Bu noktada konunun yasal dayanağının da incelenebileceği düşünülmektedir. 2547 sayılı YÖK Kanunu'nda açık erişimle ilişkilendirilebilecek şu hükümler görülmektedir.

- 4/c maddesi; "Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla iş birliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmak"
- 12/c maddesi; "Türk toplumunun yaşam düzeyini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini söz, yazı ve diğer araçlarla yaymak"
- 42/c maddesi; "Her öğretim elemanı, bilimsel araştırmalarının, yayınlarının ve verdiği dersleriyle yönettiği seminerlerin ve uygulamaların listesini, yurt içinde ve dışında yapılan bilimsel kongrelerdeki tebliğlerin birer örneğini, bağlı bulunduğu birim yöneticisinin

aracılığıyla rektörlüğe sunmak zorundadır. Yayımlanmayan eserlerin daktilo ile yazılmış birer kopyası verilir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun eser sahibine tanıdığı haklar saklıdır”

- 42/d maddesi; “Öğretim elemanlarının bilimsel yayınları için üniversitelerde ve Yükseköğretim Kurulu’nda özel arşiv tutulur” ibareleri mevcuttur (Yükseköğretim Kanunu, 1981).

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Ülkemizde açık erişim, kurumsal akademik arşivler konularında teorik olarak ilk çalışmaları yapan ve diğer çalışmalara öncülük eden (Karasözen, 2002), (Küçük, 2002), (Tonta, 2005a, 2005b, 2007, 2008), (Dilek Kayaoğlu, 2006), (Polat, 2006) makale, sunum, bildiri gibi bazı çalışmaları öncelikle belirtmek faydalı olacaktır. Ülkemizde henüz açık erişim kavramı yaygınlaşmamışken yukarıda belirtilen kişiler açık erişim, kurumsal açık arşivler, elektronik yayıncılık ve Türkiye’de açık erişim kavramının yaygınlaşması adına çalışmalar yapmışlardır.

Polat, çalışmasında açık erişim kavramına vurgu yapmış, açık erişim kavramının doğuşu, gelişimi üzerinde durmuş ve mevcut kurumsal açık erişim arşiv örneklerinin aktarmaya çalışmıştır (Polat, 2006).

Bir başka çalışmada açık erişim ve kurumsal akademik arşiv kavramları tanımlanarak, Avrupa’daki kurumsal akademik arşivlerin mevcut durumunu kısaca gözden geçirip ardından Türkiye’deki kurumsal akademik arşivlerin gelişimine değinilmiştir. Konu ile ilgili fırsatlar ve zorluklar açıklamaya çalışılmıştır (Tonta, 2008, s. 27).

Öte yandan Ertürk, konu ile ilgili bu alanda doktora tezi çalışması yapanlardan biridir. Çalışmada; Türkiye’deki bilim insanlarının açık erişim farkındalıklarını belirlemek, bilim insanlarının araştırma çıktılarını kurumsal akademik arşivlere yükleyip yüklemediklerini ortaya çıkarmak, telif hakları konusundaki farkındalığını belirlemek ve bu kapsamda düzgün bir açık erişim modeli oluşturulması amaçlanmıştır. Çalışmada bilim insanlarına anket uygulanmıştır. Anket sonucu elde edilen bulgular ışığında Türkiye için ulusal açık erişim modeli ve modelin unsurları aşama aşama çalışılıp sunulmuştur (Ertürk, 2008).

Konu ile ilgili yapılan doktora tezlerinden bir diğeri Afzali’ye aittir. Bu çalışmada; açık erişim, kurumsal akademik arşivler ve farklı olarak kütüphaneler boyutu ele alınmıştır. Araştırmada, üniversiteler bünyesinde yayınlanan açık erişim dergiler, var olan kurumsal akademik arşivler ve web etki faktörleri arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda üniversitelerde çalışan kütüphanecilerin açık erişim, kurumsal akademik arşiv konusundaki görüşleri ve ihtiyaç duydukları eğitimler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmada betimleme yöntemi ve webometrik tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda açık erişim dergiye sahip olan üniversitelerin web etki faktörü daha fazla çıkmıştır. Bununla birlikte üniversitelerde kurumsal akademik arşiv konusunda çalışan personelin eğitime ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır (Afzali, 2009).

Bir diğer çalışma, Hacettepe Üniversitesi araştırmacılarının açık erişim farkındalıklarını ve kurumsal açık arşiv konusundaki bilgilerini saptamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda araştırmacıların yaklaşık yarısının açık erişim konusunda farkındalığının olduğunu ve farkında olan araştırmacıların çoğunun yayınlarının kurumsal akademik arşivde bulunması konusunda istekli oldukları görülmüştür (Ertürk ve Küçük, 2010).

Ohio eyaletindeki kurumlarda yapılan bir çalışmada kurumsal akademik arşivlerin kütüphane işlemleri üzerindeki etkisinin ele alınması ve kamu hizmetlerinin rolü araştırılmıştır. Ohio eyaletine bağlı 123 kuruma anket çalışması uygulanmıştır. Çalışma sonucuna göre; kurumsal akademik arşiv işlemleri birçok kurumda kurumun farklı birimlerine iş süreci olarak dağıtılmıştır. Kurumsal akademik arşiv iş süreci yoğun olarak teknik hizmetler birimine tayin edilmiştir (Connell ve Cetwinski, 2010, s. 331).

2013 yılında yapılan bir araştırma, yazarın kurumsal akademik arşiv oluşturma deneyimlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda; kurumsal akademik arşivleri tasarlamadan önce kütüphanelerin ihtiyacı olan şeyin, teknoloji, meta veri, içerik ve işlemler gibi unsurlar hakkında kritik kararlar alıp, seçimler yaparak kurumsal akademik arşivlerin başarıya ulaşmasına katkı sağlamak olduğu tespit edilmiştir (Nagra, 2013, s. 137).

2016 yılında yapılan bir çalışmada ise dijital çağda kurumsal akademik arşiv hizmet sağlayıcılarının gelişimini aktarmak amaçlanmıştır. Bilginin, toplumun ve devletlerinin gelişimi için önemli bir unsur olduğu ve kurumsal akademik arşivlerin bu konuda daha da önem kazandığına vurgu yapılmıştır. Bu sebeple devlet tarafından kurumsal akademik arşivlerin önemsenmesi ve desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (Martin ve diğerleri, 2016, s. 63).

Diğer bir çalışmada ise; açık erişim, kurumsal akademik arşivler, kurumsal akademik arşivlerin faydaları, açık kaynak kodu yazılımlar ve kurumsal akademik arşivlerin farklı türleri üzerinde durulmuştur. Bilginin üretilmesinin pahalı olduğu fakat kullanımının ucuz olması gerektiği ve bu bağlamda kurumsal akademik arşivlerin önemi vurgulanmıştır. Bunun yanında akademisyenlerin kurumsal akademik arşiv konusunda eğitimle desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (Prabhakar ve Manjula Rani, 2016, s. 6904).

2016 yılında gerçekleştirilen yüksek lisans tez çalışmasında açık erişimli dergilerin bilimsel değeri Başkent Üniversitesi özelinde incelenmiştir. Başkent Üniversitesi akademik personeline anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda Başkent Üniversitesi akademik personelinin açık erişim bilincinin bulunmasına rağmen kurumsal açık arşiv kullanımlarının düşük seviyede olduğu ortaya çıkmıştır (Odabaşoğlu, 2016).

Açık erişim konusunu kültürel miras ürünleri doğrultusunda inceleyen doktora tezi çalışmasında anket tekniği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kültürel miras ürünlerinin uluslararası standartlardan uzak olarak tanımlandıkları ve erişilebilir olmaları için bir ücret ödenmesi gerektiği bulgularına erişilmiştir (Öztemiz, 2016).

2017 yılında yapılan bir çalışma; kurumsal akademik arşivler için gerekli olan içerik ve hizmetlerin nasıl yapılandırılacağı hakkındadır. Çalışmada, başarılı bir kurumsal akademik arşiv için içeriğin nasıl yapılandırılacağına ilişkin önerilerde bulunulmuştur (Marsh, Wackerman ve A.W. Stubbs, 2017, s. 3).

Konu kapsamında literatürde, akademisyenlerin açık erişim farkındalığı (Aka, 2017), akademide açık erişim (Akin, 2018), akademide açık erişim süreçlerinin yönetilmesi (Eroğlu, 2018) konularında yüksek lisans kapsamında çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Konu ile ilgili son yapılan tez çalışmalarından bir diğeri ise; açık erişim ve yönetim konularını birlikte ele alarak ilgili alana farklı bir boyut kazandırmıştır. Çalışmada, Türkiye'deki kurumsal akademik arşivlerin yönetim boyutu incelenmiştir. 97 kuruma anket uygulanmıştır. Türkiye'de kurumsal akademik arşivlerin yönetim, strateji ve politika geliştirme konularında eksiklikler olduğu saptanmıştır. Çalışma sonucunda kurumsal açık arşiv üzerine yönetim tabanlı bir model önerisi sunulmuştur (Alav, 2018).

Diğer bir çalışma ise akademik kütüphanelerde dijital koruma için kurumsal akademik arşivleri kurmak, planlamak ve sürdürmek için gerekli olan süreçlerden bahsetmiştir. Çalışmada, kütüphanelerin temel görevlerinden birinin bilimsel çalışmaları takip edip kurumsal belleklerine bu çalışmaları güncel bir şekilde aktarmak olduğu fakat bu kapsamda kütüphanelerin karşılaştığı sınırlı depolama kapasitesi sorunundan bahsedilmiştir. Çalışma, ayrıca akademik bir ortamda bir kurumsal akademik arşivin oluşturulması ve sürdürülmesiyle ilgili çeşitli teorik konuları da kapsamaktadır (Saini, 2018, s. 1).

2019 yılında yayınlanan bir diğer çalışmada ise sistematik bir literatür taraması kullanılmıştır. Çalışmada amaç; kurumsal akademik arşivlerle ilgili yapılan araştırmaların mevcut durumunun anlaşılması ve derinlemesine incelenmesini sağlamaktır. Çalışmada konu ile ilgili 115 bilimsel

çalışma incelenmiştir ve sonucunda kurumsal akademik arşivler için bir yol haritası oluşturulmuştur (Asadı, Abdulah, Yah ve Nazır, 2019, s. 35242).

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi akademik arşivi üzerine yapılan bir diğer çalışmada, akademisyenlerden anket tekniği ile veri toplanmıştır. Çalışmada akademisyenlerin açık erişim, kurumsal açık arşiv ve açık bilim konularında farkındalıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda akademisyenlerin, açık erişim, açık bilim, telif hakları, açık erişimin yararları konusunda farkındalık eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda akademisyenlerin açık erişime olumlu bakmalarına rağmen kendi araştırma verilerini açık arşive eklemekle ilgili endişe duydukları sonucuna ulaşılmıştır (Alaca ve diğerleri, 2019).

Yapılan çalışmalardan biri ise; sürdürülebilir kurumsal akademik arşiv yönetimi üzerine olup, Doğu Üniversitesi deneyimi açıklanmaktadır. Çalışmada harmanlama sistemleri üzerinde durulmuş ve kurumsal akademik arşivlerin önemi belirtilmiştir (Çelik ve Çelik, 2019).

Yapılan bir diğer çalışmada Türkiye'de bulunan akademik arşivler üzerinde durulmuştur. Çalışmada akademik arşivlerin içeriğine, akademik arşivler ve kurumsal akademik arşivler arasındaki farka ve özellikle de açık erişim ile ilgili politika meselesine değinilmiştir. Çalışma sonunda Türkiye'deki akademik arşiv problemlerinin üniversite mensuplarında konu ile ilgili farkındalık yaratılarak giderilebileceği kanısına varılmıştır (Doğan, 2019).

Bir başka çalışmada kurumsal akademik arşivlerde yaygın olarak kullanılan Dspace yazılımı ve geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Konu bağlamında örnek gösterilen üniversite akademik arşiv sistemi üzerinde uygulamalar örneklendirilmiştir (Yurtseven, 2019, s. 171).

2019 yılında yapılan doktora tezinde, açık erişim dergilerin bilimsel etkisi atıf dizinlerine dayalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ilgili web siteleri incelenerek istatistiksel analiz yöntemi kullanılmıştır (Çapkın, 2019).

Konu ile ilgili son yapılan çalışmalardan bir diğeri ise; Bartın Üniversitesi akademisyenlerinin açık erişim, açık bilim, kurumsal akademik arşiv konularında farkındalıklarını belirleme amacı taşımaktadır. Bu kapsamda, Bartın Üniversitesi akademisyenlerine konu kapsamında eğitim verilerek eğitim öncesi ve sonrası bilgi durumları ve farkındalıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda eğitim öncesi ve sonrasındaki farkındalık düzeyinde olumlu yönde bir artış gözlenmiş ve akademisyenlerin bu kapsamda eğitimle desteklenmesi gerektiğinin önemi anlaşılmıştır (Zan ve diğerleri, 2020).

ARAŞTIRMANIN AMACI, SORULARI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın amacı, Türkiye'de bulunan kurumsal akademik arşivlerin aşağıdaki sorular kapsamında durum incelemesini yapmaktır. Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Araştırma soruları;

- Türkiye'deki üniversitelerin ne kadarı kurumsal akademik arşive sahiptir?
- Kurumsal akademik arşivler bir politika ve/veya yönergeye sahip midir?
- Kurumsal akademik arşivlerin ne kadarı OpenAIRE ile uyumludur?
- Kurumsal akademik arşivlerin kaç tanesi OpenDOAR'da yer almaktadır?
- Kurumsal akademik arşivlerin ne ölçüde ROARMAP'te yer almaktadır?
- Türkiye'deki kurumsal akademik arşivler TÜBİTAK Harman tarafından harmanlanmak mıdır?
- Türkiye'deki kurumsal akademik arşivler iş süreçlerinde bir hizmet alımı gerçekleştirmekte midir?

Araştırma sorularında yer alan ulusal ve uluslararası ölçütlerin araştırma bazında seçilmesinin sebebi, YÖK'ün üniversitelerden her altı ayda bir istediği raporda karşılığının olmasındandır. Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'deki tüm devlet ve vakıf üniversiteleri

için bir veri havuzu oluşturulmuştur. Üniversitelerin kurumsal akademik arşivleri ile ilgili tüm veriler bu havuza aktarılmıştır. İlgili süreçteki kurumsal akademik arşiv verilerine üniversitelerin kurumsal akademik arşiv web sayfaları incelenerek, ulusal ve uluslararası platformlar taranarak tek tek bulunmuştur. Sonrasında ulaşılan veriler, veri havuzuna aktarılıp analizler gerçekleştirilmiş ve çalışmanın bulgularına erişilmiştir.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de bulunan üniversitelerin (devlet ve vakıf) kurumsal akademik arşivleri incelenmiştir. İnceleme süreci 01.08.2020-01.09.2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihlerden itibaren değişen sayılar araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu incelemeyi yaparken kurumsal akademik arşivlerin web sayfaları, TÜBİTAK Harman, OpenDOAR, OpenAIRE, ROARMAP sayfaları tek tek incelenmiş ve kurumsal akademik arşivlerle ilgili bilgi edinilmiştir. Çalışmada öncelikle üniversitelerin bir kurumsal akademik arşive sahip olup olmadığı, kurumsal akademik arşive sahip olanların politikaları/yönergeleri olup olmadığı ve varsa hangi yıllarda oluşturuldukları, kurumsal akademik arşivlerinin kaçının OpenDOAR, OpenAIRE ve ROARMAP sistemlerine kaydolduğu, kaçının TÜBİTAK Harman’da listelendiği ve kaç kurumsal akademik arşivin kurumsal akademik arşiv oluşturma sürecinde özel destek hizmeti aldığı bilgilerine yer verilmiştir. Kurumların özel destek hizmet bilgisine de ayrıca web sayfaları incelenerek ulaşılmıştır.

Bulgulara yer vermeden önce bazı kavramların açıklamalarını vermek yerinde olacaktır.

- TÜBİTAK (Türkiye akademik arşivi) Harman¹; TÜBİTAK ULAKBİM tarafından geliştirilmiş olup, kurumsal açık arşivlerin üst verilerini uluslararası standartlara göre harmanlamaktadır.
- OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories)²; dünyadaki akademik açık arşivleri listeleyen bir dizindir.
- OpenAIRE³; Avrupa’da açık erişim ve açık bilimi teşvik eden, kurumsal açık arşivleri sisteminde bulunduran ve toplu taramaya imkân veren bir servistir.
- ROARMAP (The Registry of Open Access Repository Mandates and Policies)⁴; Kurumların yönerge ve/veya politikalarını listeleyen bir dizindir.

Çalışmada, Türkiye’de 01.08.2020 tarihli güncel olarak bulunan tüm üniversitelerin kurumsal akademik arşivleri oluşturulan araştırma soruları kapsamında incelenmiştir. Bu bağlamda 131 (%62,7) devlet üniversitesi ve 78 (%37,3) vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 209 (%100) üniversite akademik arşiv web sayfası ve yukarıda belirtilen ilgili sayfalar incelenip bulgular saptanmıştır.

Tablo 1. Kurumsal Akademik Arşive Sahip Olma Durumu

Kurumsal Akademik Arşiv	Sayı	%
Var	130	62,2
Yok	79	37,8
Toplam	209	100

Tablo 1’e göre, Türkiye’de bulunan 209 üniversitenin %62,2’si (130) kurumsal akademik arşive sahipken, %37,8’i (79) kurumsal akademik arşive sahip değildir. Üniversitelerin yarısından fazlasının bir akademik arşive sahip olması olumlu bir yansıma olarak karşımıza çıkarken, yine var olan kurumların azımsanmayacak oranda (%37,8) bir kısmının kurumsal akademik arşive sahip olmayışı dikkat çekmektedir. Ayrıca, 130 üniversiteden kurumsal arşive sahip devlet üniversitesi sayısı 88, vakıf üniversitesi sayısı ise 42’dir.

¹ Ayrıntılı bilgi için erişim <https://arsiv.ulakbim.gov.tr/index>

² Ayrıntılı bilgi için erişim <https://v2.sherpa.ac.uk/opendoar/about.html>

³ Ayrıntılı bilgi için erişim <https://www.openaire.eu/>

⁴ Ayrıntılı bilgi için erişim <http://roarmap.eprints.org/>

Araştırmanın evrenini 209 üniversite oluşturmaktayken, örnekleme 130 üniversite oluşturmaktadır. Bu sebeple bundan sonraki karşılaştırmalar kurumsal akademik arşive sahip (130) üniversiteler üzerinden yapılmıştır.

Tablo 2. Üniversitelerin ROARMAP'e Kayıt Durumları

ROARMAP	Sayı	%
Kayıtlı	85	65,4
Kayıtlı Değil	45	34,6
Toplam	130	100

Tablo 2'ye göre, kurumsal akademik arşive sahip olan 130 üniversiteden %65,4'ü ROARMAP'e kayıtlı gözükürken, %34,6'sı kayıtlı gözükmemektedir. ROARMAP'e kayıtlı gözükmeyen üniversitelerin bir politika ya da yönergeye sahip olmadığı sonucu çıkarılmamalıdır, çünkü incelenen üniversitelerin içerisinde politikası olduğu halde ROARMAP'e kayıtlı olmayanların da olduğu tespit edilmiştir. 27 üniversite, politikası ya da yönergesi olduğu halde ROARMAP'te yer almamaktadır. Bu durumun sebebinin üniversitelerin oluşturdukları politika ve/veya yönergelerini resmi olarak onaylatmamalarından kaynaklı olduğu varsayılmaktadır. Üniversitelerin ROARMAP'e kaydolmaları var olan çalışmaları ile ilgili yasal dayanaklarının (politika, yönerge) uluslararası tanınırlıklarına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda üniversitenin açık erişim konusundaki ilkelerini de açıkça bu platformdan görmek mümkündür. Bir politika ve/veya yönergeye sahip olup ROARMAP'e kayıtlı olmayan üniversitelerin oranı %34,6 olup bu oran azımsanmayacak ölçüdedir.

Tablo 3. Kurumsal Akademik Arşivlerin Politikaya Sahip Olma Durumu

Politika	Sayı	%
Var	83	63,9
Yok	47	36,1
Toplam	130	100

Tablo 3'e bakıldığında, kurumsal akademik arşivlerin yarısından fazlasının (%63,9) bir politikaya sahip olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen bir diğer unsur ise politikalarının oluşturulma yıllarıdır. Buna göre kurumlar tarafından politikaların çoğunluğu 2014 ve 2019 yıllarında oluşturulmuştur. Bunun sebebinin daha çok YÖK tarafından 2014 ve 2019 tarihli olarak üniversitelere gönderilen resmi yazılardan ve YÖK'ün konu ile ilgili yaptığı çalışmalardan kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 4. Kurumsal Akademik Arşivlerin Yönergeye Sahip Olma Durumu

Yönerge	Sayı	%
Var	89	68,5
Yok	41	31,5
Toplam	130	100

Kurumsal akademik arşivlerin yine yarısından fazlasının (%68,5) bir yönergeye sahip olduğu görülmektedir. Politika unsurunda olduğu gibi yönerge unsurunda da üniversitelerin yönergeleri hangi tarihlerde oluşturduklarına bakılmış ve Tablo 3'teki benzer sonuçlar karşımıza çıkmıştır. Değinilmesi gereken bir başka nokta ise politika ve yönerge oluşturan üniversitelerin bir kısmı bağlı buldukları resmi organ olan kurum rektörlüklerince onay almamışlardır, bu belgeleri taslak şeklinde kullanmaktadırlar. Üniversitelere ait politika ve yönerge durumları incelenirken kurumların bir kısmının bu belgeleri senato kararı ile onaylatılmadan taslak şeklinde kullandıkları gözlemlenmiştir. Bunun dışında 130 üniversitenin içinde hem politikası hem de yönergesi bulunan üniversite sayısı sadece 11 (%14,3)'dir (Tablo 4).

Tablo 5. Kurumsal Akademik Arşivlerin TÜBİTAK Harman'da Listelenme Durumu

Harman	Sayı	%
Evet	118	90,8
Hayır	12	9,2
Toplam	130	100

Tablo 5 incelendiğinde, kurumsal akademik arşivlerin çok büyük bir kısmı (%90,8) TÜBİTAK Harman tarafından taranırken çok az bir kısmı (%9,2) harmanda taranmamaktadır. Kurumsal akademik arşivlerin TÜBİTAK Harman tarafından taranması ile birlikte uluslararası bir harmanlama sağlanıp toplu olarak içeriğe erişim sağlanmaktadır.

Tablo 6. Kurumsal Akademik Arşivlerin Kullandıkları Yazılım Tercihleri

Yazılım	Sayı	%
Dspace	125	96,1
Diğer	5	3,9
Toplam	130	100

Tablo 6 verilerine göre, Türkiye'de bulunan kurumsal akademik arşivlerin büyük bir kısmı (%96,1) yazılım olarak "Dspace" kullanırken, çok küçük bir kısmı (%3,9) ise diğer yazılımlar olan ticari yazılımları kullanmaktadırlar. Üniversitelerin büyük çoğunluğunun Dspace yazılımını tercih etmesindeki sebebin açık kaynak kodlu ve ücretsiz bir yazılım olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra diğer yazılımlar adı altında kullanılan yazılımlar Contentdm, Eprints, Mitos gibi ticari yazılımlar olup belli bir bütçe gerektirmektedir. Bu yazılımları kullananlar vakıf üniversiteleridir.

Tablo 7. Kurumsal Akademik Arşivlerin OpenAIRE Uyumlulukları

OPENAIRE	Sayı	%
Uyumlu	105	80,8
Uyumlu Değil	25	19,2
Toplam	130	100

Tablo 7 incelendiğinde, mevcut kurumsal akademik arşive sahip olan üniversitelerin %80,8'inin OpenAIRE uyumluluğu bulunmaktayken, %19,2'sinin OpenAIRE uyumluluğu bulunmamaktadır. Bu durum geliştirilen kurumsal akademik arşivin OAI uyumlu olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu husus ise verilerin karşılıklı konuşabilir olmasını da temin etmektedir. Ayrıca üniversitelerin OpenAIRE uyumlu olması ile Avrupa'daki kurumsal akademik arşivlerin içerisinde yer alınıp, taranabilme, erişilebilme özelliğine sahip olmayı olanaklı hale getirmektedir. Kurumsal akademik arşivlerin büyük bir oranda OpenAIRE ile uyumlu olması önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 8. Kurumsal Akademik Arşivlerin OpenDOAR'a Kayıt Durumları

OpenDOAR	Sayı	%
Kayıtlı	107	82,3
Kayıtlı Değil	23	17,7
Toplam	130	100

Tablo 8'e göre, OpenDOAR'a kayıtlı 107 kurum (%82,3) bulunmaktayken, üniversitelerin %17,7'si ise OpenDOAR'a kayıtlı değildir. OpenDOAR web sayfasından ülke bazlı verilen istatistiğe bakıldığında Türkiye için kayıtlı kurum sayısı toplamda 142 gözükmemektedir fakat OpenDOAR içinde bulunan bu kurumların hepsi üniversite olmamakla birlikte bazı kurumların isimleri birden fazla kez geçmektedir. Aynı zamanda kayıtlı kurumlar içinde kapatılan üniversiteler de olduğu için bu sayılar hesaplamaya dâhil edilmemiştir. Bu bağlamda 107 kurumun OPENDOAR'da kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9. Kurumsal Akademik Arşivlerin Özel Hizmet Alım Durumları

Hizmet Alımı	Sayı	%
Evet	67	51,5
Hayır	63	48,5
Toplam	130	100

Tablo 9 incelendiğinde, Türkiye'de oluşturulan kurumsal akademik arşivlerin neredeyse yarısı (%51,5) özel firmalardan hizmet desteği alırken, yarıya yakını ise (%48,5) hizmet alımı yapmamaktadır. Hizmet alımı yapan üniversiteler çeşitli firmalardan kurumsal akademik arşivin kurulumundan, verileri entegre etme, web sayfasını düzenleme, araştırma çıktılarını kurumsal akademik arşive çeşitli kanallar aracılığı ile aktarma vb. destek hizmetlerini anlaşma yaparak sağlamaktadırlar. Bu bağlamda üniversiteler firmaya destek alımı karşılığında belli bir ücret ödemektedirler. Hizmet alımı yapmayan üniversiteler ise kurumsal akademik arşivleri kendi personelleri ve bilgi işlem daire başkanlıklarından teknik destek alarak kurmaya çalışmaktadırlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de kurumsal akademik arşivler yapılan çeşitli bilimsel etkinlikler, YÖK'ün çalışmaları, kurumların teşviki ile birlikte son yıllarda hızlı bir gelişme göstermiştir. Toplam 209 üniversiteden 79 üniversitenin kurumsal akademik arşivi bulunmamaktadır. Var olan üniversitelerin içerisinde kurumsal akademik arşive sahip olma durumu mevcut sayının yarısını geçmiş olsa da bu oran halen istenilen seviyede değildir. Kurumsal akademik arşive sahip olan 130 üniversiteden 88'i devlet üniversitesi ve 42'si vakıf üniversitesidir. Bu kapsamda kurumsal akademik arşivi bulunmayan üniversiteler için de bir an önce gerekli çalışmalar başlatılmalıdır. Kurumsal akademik arşivlerin var olması, kurumsal bellek hafızalarının ötesinde oluşan akademik çıktıların derlenmesini belirten hukuki normun yerine getirilmesini sağlamakta ve bilimin birikimli olarak ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Burada üstünde durulması gereken bir diğer nokta ise sadece kurumsal akademik arşiv kurmak değil, kurulan bu arşivin sürdürülebilirliğini sağlamak ve bu arşivi TÜBİTAK Harman, ROARMAP, OpenAIRE, OpenDOAR gibi ulusal ve uluslararası platformlara taşıyarak arşivin görünürlüğünü ve erişilebilirliğini sağlamaktır. Bu kapsamda kurumsal akademik arşive sahip kurumların var olan ulusal ve uluslararası platformlara üye olmaları oldukça önemlidir. Bununla birlikte kurumsal akademik arşiv içerisindeki verilerin uluslararası standartlarda düzenlenmesi, ihtiyaç halinde kurumsal akademik arşivden gerekli bilgilerin kolayca edinilebildiği bir sistem oluşturmak elzemdir. Çalışma sonucunda üniversitelerin büyük bir çoğunluğunun DSpace yazılımı tercih ettikleri görülmüştür. DSpace yazılımı hem açık kaynak kodlu hem de diğer yazılımlarla kıyaslandığında ücretsiz olması sebebi ile tercih edilmektedir.

Çalışma sonuçlarına göre azımsanmayacak oranda üniversitenin politika ya da yönergeye ya da her ikisine birden sahip olmadıkları görülmüştür. Politika, yönerge gibi yasal dayanaklar tüm iş süreçlerinin sağlıklı, düzgün, planlı ilerlemesini kolaylaştıran ve üniversitelerin her zaman hukuki süreçlerde destek alabilecekleri unsurlardır. Bu bağlamda üniversitelerin öncelikle politika, yönerge gibi yasal metinlere önem vermeleri gerekmektedir. Kurumsal akademik arşiv bağlamında mutlaka yapılan iş ve iş süreçlerinin, sorumlulukların ve sınırların çizildiği yazılı bir belge niteliği taşıyan politika ve yönergelere dayanarak iş süreçleri yürütülmelidir. Özellikle politika ve yönergelerde kurumsal akademik arşive akademik yayınların üniversite mensuplarınca girilmesi zorunlu tutulmalıdır. Kurumsal akademik arşivlerin geliştirilmesinde öncelikle üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilere de önemli roller düşmektedir. Üniversitelerde konu ile ilgili çalışan uzman kütüphanecilere yer verilmesi, kütüphanecilere iş süreçleri ile ilgili eğitim verilmesi ve yine üniversite mensubunun eğitimle desteklenmesi önem taşımaktadır.

Çalışmada elde edilen sonuçlardan biri üniversitelerin büyük çoğunluğunun dışarıdan hizmet alımı yapmasıdır. Hizmet alımının içerisinde, kurumsal akademik arşivlerin sıfırdan inşa edilmesi, bilimsel araştırma çıktılarının çeşitli indekslerden belirli yazılımlar ve programlar aracılığıyla çekilerek sisteme aktarılması, web sayfasının düzenlenmesi ve tasarlanması, filtreleme alanlarının oluşturulması, verilerin sisteme nasıl ekleneceğine dair eğitim verilmesi vb. birçok unsur yer

almaktadır. Üniversitelerin kurumsal akademik arşivleri için hizmet alımı yapmalarının sebepleri tüm bu süreçlerle ilgilenecek yeterli personelin olmaması, var olan personelin birtakım teknik ve teknolojik süreçlere hâkim olmayışı, üniversitenin bilgi işlem biriminden destek alamaması gibi unsurlar olduğu tahmin edilmektedir. Tüm bunların yanı sıra üniversitelerin kurumsal akademik arşiv biriminde çalışan personelin konu ile ilgili yapılan bilimsel etkinliklere katılması, meslektaşları ile bir araya gelip iş süreçleri hakkında sorunları, yenilikleri tartışması oldukça önemli görülmektedir. Bu çalışma ile Türkiye'deki üniversitelerin kurumsal akademik arşivlerinin politika ve/veya yönergeye sahip olma, ulusal ve uluslararası platformlarda harmanlanma durumlarının güncel halini yansıtmasının alanyazına katkı sağlaması ve yeni yapılacak çalışmalara destek olması arzulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açık Erişim Türkiye. (2020). 31 Ekim 2020 tarihinde <http://acikerisim.org/acik-erisim-nedir/> adresinden erişildi.
- Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirimi. (2003). 31 Ekim 2020 tarihinde <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> adresinden erişildi.
- Afzali, M. (2009). Türkiye'de Açık Erişim, Kurumsal Arşivler ve Akademik Kütüphaneler. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aka, N. (2017). Açık Erişim ve Akademisyenlerin Açık Erişim Farkındalığı: Fırat Üniversitesi Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Akın, S. (2018). Türkiye'de Akademilerde Açık Erişim ve Bir Açık Erişim Modeli Önerisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Al, U. ve Tonta, Y. (2014). Açık Erişim Politikalarının Geliştirilmesi ve PASTEUR4OA Projesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(3), 433-436. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/2455/2438>
- Alaca, E., Büyükçolpan, T. ve Kanık, L. (2019). Bilimsel Bilginin Erişiminde ve Paylaşımında Kurumsal Açık Arşiv Yaklaşımı: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi örneği. *Bilgi Dünyası*, 20(2), 1-39.
- Alav, O. (2018). Türkiye'de Kurumsal Açık Erişim Arşiv Yönetişimi Üzerine Bir Araştırma ve Model Önerisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- ANKOS Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler Grubu Çalıştay Sunumu. (2012). 31 Ekim 2020 tarihinde https://ankos.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/Ulusal_AE_Calistayi_Sunum.pdf adresinden erişildi.
- Asadı, S., Abdulah, R., Yah, Y. ve Nazır, S. (2019). Understanding Institutional Repository in Higher Learning Institutions: A Systematic Literature Review and Directions for Future Research. *IEEE Access*, 7, 35242-35263.
- Berlin Fen Bilimleri ve İnsani Bilimlerde Bilgiye Açık Erişim Bildirgesi. (2003). 31 Ekim 2020 tarihinde <https://openaccess.mpg.de/1431035/Berliner-Erklarung-Tuerkisch.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Budapeşte Açık Erişim Girişimi. (2002). 31 Ekim 2020 tarihinde <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation> adresinden erişilmiştir.
- Connell, T. H. ve Cetwinski, T. (2010). The Impact of Institutional Repositories on Technical Services. *Technical Services Quarterly*, 27(4), 331-346.

- Çapkın, Ç. (2019). Açık Erişim Dergilerin Bilimsel Etkisi: Atıf Dizinlerine Dayalı Bir Araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, S. ve Çelik, R. (2019). Sürdürülebilir Bir Kurumsal Akademik Arşiv Yönetimi: Doğu Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi Deneyimi. *Yükseköğretim Dergisi*, 9(1), 91-102.
- Dilek Kayaoğlu, H. (2006). Açık Erişim Kavramı ve Gelişmekte Olan Bir Ülke Olarak Türkiye İçin Anlamı. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(1), 29-60.
- Doğan, G. (2019, 12 Şubat). Türkiye'deki Akademik Arşivlerin Durumu. 31 Ekim 2020 tarihinde <https://sarkac.org/2020/02/turkiyedeki-akademik-arsivlerin-durumu/> adresinden erişildi.
- Eroğlu, E. B. (2018). Türkiye'deki Üniversitelerde Açık Erişim Sürecinin Yönetilmesi: Açık Erişim Sorumlusu Personelin Görüşleri Doğrultusunda Bir Değerlendirme. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ertürk, K. L. (2008). Türkiye'de Bilimsel İletişim: Bir Açık Erişim Modeli Önerisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ertürk, K. L. ve Küçük, M. E. (2010). Bilimsel Bilginin Görünürlüğü: Hacettepe Üniversitesi'nde Açık Erişim Farkındalığı. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 63-93.
- Harnad, S. (1995). Overture: The Subversive Proposal. Ann Okerson ve James O'Donnell (Ed.) *Scholarly Journals at the Crossroads: A Subversive Proposal for Electronic Publishing* içinde. Washington, DC: Association of Research Libraries.
- Karasözen, B. ve Batı, H. (2002). Kurumsal Arşivler. F. Rukancı ve diğerleri (Ed.). *Elektronik Gelişmeler Işığında Araştırma Kütüphaneleri Sempozyumu Bildiriler kitabı* içinde, (49-71. ss.), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İzzet Baysal Kültür Merkezi.
- Karasözen, B., Zan, B. U. ve Atılgan, D. (2010). Türkiye'de Açık Erişim ve Bazı Ülkelerle Karşılaştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(2), 235-257.
- Küçük, M. E. (2002). Elektronik Dergiler ve Alternatif Yaklaşımlar. F. Rukancı ve diğerleri (Ed.). *Elektronik Gelişmeler Işığında Araştırma Kütüphaneleri Sempozyumu Bildiriler kitabı* içinde, (49-71. ss.), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İzzet Baysal Kültür Merkezi.
- Marsh, C., Wackerman, D. ve A.W. Stubbs, J. (2017). Creating an Institutional Repository: Elements for Success! *The Serials Librarian*, 72(1-4), 3-6.
- Martin, S., Muruganantham, T. ve Vijayalakshmi, R. (2016). Development of institutional repository: an overview. *Journal of Advances In Librarianship*, 7(1), 63-67.
- Nagra, K. A. (2013). Building Institutional Repositories in the Academic Libraries. *Community & Junior College Libraries*, 18(3-4), 137-150.
- Odabaşoğlu, A. (2016). Bilim İnsanlarının Açık Erişimli Dergiler Konusundaki Bilinç ve Tutumları: Başkent Üniversitesi Örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- OpenAIRE. (2009). 31 Ekim 2020 tarihinde <https://www.openaire.eu/openaire-history> adresinden erişildi.
- OpenAIRE. (2012). Araştırma Kurumları için OpenAIRE Kılavuzu. (Çev. G. Gürdal, A. Türkdıdanı, L. Kutlutürk, S. Çelik, B. Ketten). *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 416-438.
- Öztemiz, S. (2016). Türkiye'de Dijitalleştirilen Kültürel Miras Ürünlerine Açık Erişim: Bir Model Önerisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, C. (2006). Bilimsel Bilgiye Açık Erişim ve Kurumsal Açık Erişim Arşivleri. *Journal of Social Sciences*, 6(37), 53-80.

- Prabhakar, S. V. R. ve Manjula Rani, S. V. (2016). Benefits and Perspectives of Institutional Repository in Academic Libraries. *Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies*, 4(44), 6904-6909.
- Saini, O. P. (2018). Understanding the Role of Institutional Repository in Digital Preservation in Academic Libraries: A Review of Literature. *Library Philosophy and Practice*, 1-15.
- Tonta, Y. (2005a). Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler. 41. Kütüphane Haftası. 31 Ekim 2020 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-kut-haftasi-2005-acik-erisim.pdf> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2005b). Bilimsel Bilgiye Açık Erişim. E-Dünyada Bilgi Yönetimi: Bilimsel İletişim için Yeni Modeller Uluslararası Konferansı. 31 Ekim 2020 tarihinde <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-yeditepe> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2007). *Açık Erişim ve Tıpta Bilimsel İletişimin Geleceği*. Bilimsel Yayınlar Kitabı içinde, (1-13). Ankara: Klinik Araştırmalar Derneği.
- Tonta, Y. (2008). *Open Access and Institutional Repositories*. D. Bayır (Ed.), *Turkish Libraries in Transition: New Opportunities and Challenges* içinde, (27-47. ss.), İstanbul: Turkish Librarians' Association.
- Velterop, J.J.M.(2005). *Open Access Publishing and Scholarly Societies: A Guide*. NewYork, Open Society Institute. 31 Ekim 2020 tarihinde https://www.budapestopenaccessinitiative.org/pdf/open_access_publishing_and_scholarly_societies.pdf adresinden erişildi.
- YÖK Açık Erişim ve Açık Bilim Çalışmaları. (2020). 31 Ekim 2020 tarihinde <https://acikerisim.yok.gov.tr/acik-erisim> adresinden erişildi.
- Yurtseven, M. (2019). Kurumsal Akademik Arşivlerde Farkındalık Oluşturma Çalışmaları: İSTE Kurumsal Akademik Arşivi Örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 33(3), 171-181.
- Yükseköğretim Kanunu. (1981). Resmi Gazete (Sayı: 2547). 31 Ekim 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> adresinden erişildi.
- Zan, B. U., Altay, A., Çolaklar, H. ve Taşkın, N. (2020). Akademisyenlerin Açık Erişim ve Kurumsal Akademik Arşiv Konusunda Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi: Bartın Üniversitesi Uygulama Örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 34(3), 509-535.